

Jaargang 44

Nummer 3

April 2013

Afscheid

SCP-directeur Schnabel

Maatschappij Politiek

Vakblad voor
Maatschappijleer

Maatschappij & Politiek

Maatschappij & Politiek zoekt een nieuwe hoofdredacteur

De hoofdredacteur

- bepaalt in samenwerking met de redactie de inhoud van de nummers en de redactionele formule
- ontwikkelt samen met de redactie ideeën voor specials, artikelen en series
- is voorzitter van redactievergaderingen (6 x per jaar)
- legt en onderhoudt contacten met (potentiële) externe auteurs
- bewaakt de planning en de kwaliteit van de artikelen
- verbetert aangeleverde artikelen of laat deze verbeteren
- controleert samen met de eindredacteur de opmaakproef
- voert functioneringsgesprekken met redactieleden
- schrijft artikelen

De redactie is in haar journalistieke werkzaamheden onafhankelijk. De hoofdredacteur is voor de werkzaamheden van de redactie verantwoording schuldig aan ProDemos. De hoofdredacteur krijgt een vergoeding.

Heeft u belangstelling voor deze functie? Stuur voor 20 mei uw sollicitatiebrief en CV naar vacatures@maatschappijenpolitiek.nl.

Voor nadere informatie over de functie-inhoud kunt u zich wenden tot Coen Gelinck, Hoofd Educatie van ProDemos, per mail: c.gelinck@prodemos.nl of telefonisch: 070-7570227.

Functie-eisen

- U hebt minstens drie jaar ervaring als docent maatschappijleer
- U hebt een netwerk in het voortgezet onderwijs en/of mbo. Met name op het terrein van maatschappijleer, maatschappijwetenschappen of burgerschap.
- U hebt ervaring in het schrijven van artikelen voor een tijdschrift
- U hebt ervaring in het leiding geven aan een team
- U bent innovatief en inspirerend

Competenties

- Contactgerichtheid
- Voortgangscntrole
- Productgerichtheid (kwalitatief)

Redactioneel

Paul Schnabel nam kortgeleden afscheid als directeur van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP). Het SCP is voor Maatschappijleer immer een belangrijke informatiebron, die onder Schnabels leiding sterk aan toegankelijkheid won. Maar ook zijn persoonlijke bemoeienissen met ons vak zijn van grote waarde geweest. Lieke Meijs doet verslag van zijn afscheid, Gerard van Rossum interviewde Schnabel voor dit nummer, dat overigens meer interviews bevat. Bas Banning legde Hans Laroes, de nieuwe voorzitter van de Raad voor de Journalistiek, vijf vragen voor en Wolter Blankert had een vraaggesprek met Suzanne te Braak, projectleidster van het COC. De kwestie speelde nog niet ten tijde van dat interview met Te Braak en komt daarin dus ook niet aan de orde, maar ik wil die toch even aanroeren: met zijn standpunt dat kinderen van Turkse moslims in Nederland zo nodig door de Turkse staat *bescherming* moet worden geboden tegen opvoedende invloeden van homo-paren, zette de Turkse premier Recep Tayyip Erdogan meerdere debatten tegelijkertijd op scherp. Heeft de Turkse staat dat recht? Ondersteuning mag, dat spreekt vanzelf, maar niet als die barrières opwerpt tegen het accepteren van homo-(stellen) als gelijkwaardige medeburgers. Erdogans religie-argument kennen we natuurlijk van de discussie over het wel of niet door orthodox-protestante scholen mogen werven van homoseksuele leerkrachten. De aankondiging van de komst van een Turkse mensenrechtencommissie, die gaat onderzoeken of het onderbrengen van kinderen van Turks-Nederlandse moslims bij homopleeggezinnen de mensenrechten van hun ouders schendt, was verrassend. Wat is hier de redenering? Dat geloofsvrijheid een mensenrecht is, dat mensen die op grond van hun geloofsartikelen homoseksualiteit als doodzonde veroordelen dus het recht toekomt invloeden van homoseksuelen op hun bestaan te weren en dat het daar toch aan worden blootgesteld, dus schending van een mensenrecht betekent? Is dat een redelijke redenering?

Hans van der Heijde

Inhoud

Nederland uitleggen aan Nederlanders	4
De samenleving lost veel zelf op	5
Vijf vragen aan Hans Laroes	7
Geen Raad voor de Journalistiek meer?	8
Homo-educatie moet	10
Groepen, hokjes en individuen	12
De toekomst van het schoolexamen	14
Beter leren, maar ook beter doen	16
RUBRIEKEN	
Grom	9
Ingezonden	13
Lesmateriaal <i>Examentraining</i>	18
De werkvloer <i>Schoolexamen</i>	20
Geknipt	21
NVLM	22
Gesignaleerd	23

Nederland uitleggen aan Nederlanders

Lieke Meijs

Op maandag 11 maart jongstleden nam het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) officieel afscheid van Paul Schnabel, die vijftien jaar lang als directeur aan dit onderzoeksinstituut was verbonden. De aanwezigheid van prins Willem-Alexander en prinses Máxima, vele ministers en staatssecretarissen en andere bekende Nederlanders onderstreepte nog eens het grote netwerk waarover Schnabel beschikte.

De verdiensten van Paul Schnabel voor het SCP en voor Nederland zijn groot, zo bleek uit de vele toespraken en loftuitingen. Op een bescheidener schaal waren zijn verdiensten voor het vak Maatschappijwetenschappen minstens zo groot. Schnabel deed ons voor hoe het vak Maatschappijwetenschappen aantrekkelijk kan worden gemaakt door wetenschappelijke kennis in een voor leerlingen begrijpelijke taal om te zetten, zodat zij een reële kijk op de werkelijkheid krijgen. 'Hij legt Nederland uit aan de Nederlanders', zo typeerde SCP adjunct-directeur Rob Bijl de rol van Schnabel.

Welvarend, vredig, chagrijnig

Het SCP heeft als bijzondere taak wetenschappelijke kennis bruikbaar te maken en de rationaliteit bij de totstandkoming van beleid te verhogen. Onderzoek vormt de basis van de vele rapporten die het SCP publiceert. In de typering van Schnabels directeurschap werd gememoreerd aan de dagtaak die

hij eraan had om uit te leggen 'hoe het met Nederland gaat'. Nederland is een van de rijkste landen (het behoort tot de top vijf van economieën ter wereld) en heeft als minst vergrijsde land van de Europese Unie het grootste pensioenkapitaal (bijna 1.200 miljard euro), zo legde Schnabel zelf nog eens uit in zijn afscheidslezing. Toch blijven Nederlanders ervan overtuigd dat het slecht met hun land gaat. Een eigenschap die Schnabel 'realiteitsresistent' noemt. Zo vindt 60 procent van de Nederlanders de financiële gevolgen van de crisis voor het eigen gezin groot en zien ouderen hun belangen bedreigd, terwijl er geen leeftijdsgroep is die minder armoede kent dan de 65-plussers. Ondanks het immense pensioenkapitaal heerst er in Nederland een grote angst voor aantasting van de pensioenrechten.

Waarden en normen

Een tweede merkwaardige eigenschap van Nederlanders is dat zij als enigen

in de Europese Unie als belangrijkste problemen in de samenleving niet werkloosheid, uitkeringen of pensioenen bovenaan zetten, maar waarden en normen. Daarbij geven ze aan dat er niet iets aan eigen waarden en normen hoeft te worden gedaan, maar aan die van anderen. Maar liefst 90 procent van de Nederlanders vindt de ander te egoïstisch. Schnabel ziet daarin ook een gevoel van twijfel aan de solidariteit van de anderen in vergelijking met de solidariteit die men zelf moet opbrengen; 'vooral fiscaal afgedwongen', voegde hij hieraan toe. Het lijkt ingegeven door een verlangen naar het onderling vertrouwen, de solidariteit en de sociale cohesie van vroeger, een vroeger dat zeker niet zo mooi was als men zich nu collectief meent te herinneren. Nederlanders vrezen wat zij ervaren als een toenemend gebrek aan saamhorigheidsgevoel. Die vrees is terecht, maar 'vooral als we blijven vasthouden aan het idee dat het de anderen zijn die moeten veranderen', aldus de scheidend directeur.

Meester-uitlegger

Nadat hij de Ridderorde in de Nederlandse Leeuw kreeg opgespeld werd Paul Schnabel gefêteerd en bejubeld als gezaghebbend socioloog, een man met een grote expertise, die elk rapport las voordat het bij het SCP de deur uitging. Ook was hij een bescheiden en toegankelijke man, die de SCP onderzoekers alle credits gaf en niet op *Hekking*-gedrag kon worden betrappt. Voor Maatschappijleer en Maatschappijwetenschappen heeft hij een keur aan artikelen geschreven die de reëel bestaande werkelijkheid beschrijven. In dit verband kan *Sprekend op schrift*, een selectie uit vijftien jaar lezingen en artikelen van Paul Schnabel een ieder ten zeerste worden aanbevolen.¹ ◀

Noot

1. *Sprekend op schrift* is te downloaden of te bestellen: http://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2013/Sprekend_op_schrift.

Paul Schnabel neemt afscheid
van Sociaal en Cultureel Planbureau

De samenleving lost veel zelf op

Gerard van Rossum

Bij zijn officiële afscheid op 11 maart werd professor Paul Schnabel geridderd vanwege zijn grote verdiensten voor wetenschap en beleid. Het was Schnabel die het nogal in de luwte opererende Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) in vijftien jaar tijd flink op de kaart zette. Onder zijn directoraat ontwikkelde het SCP zich tot een volwaardige sociaalwetenschappelijke denktank, naast het financieel-economische Centraal Planbureau (CPB). Nu had hij de tijd ook wel mee. In sociaal-cultureel opzicht is Nederland in die periode een volledig ander land geworden.

De geridderde Paul Schnabel (foto: René Verleg)

Bij de ontwikkeling van leerplannen en materiaal voor Maatschappijleer en Maatschappijwetenschappen is en wordt veelvuldig gebruikgemaakt van de rapporten van het SCP en van het optreden van Paul Schnabel zelf. Daarom heeft *Maatschappij & Politiek* hem te spreken gevraagd en ontmoette Gerard van Rossum de vertrekkende directeur op 28 februari.

Het waren vijftien turbulente jaren.

‘Toen ik hier in 1998 aankwam, dat was vlak voordat het tweede Paarse kabinet aantrad, stond Nederland er erg goed voor, had het een groot zelfvertrouwen en zelfgevoel. Nederland was erin geslaagd de arbeidsparticipatie omhoog te krijgen tot bijna volledige werkgelegenheid en dat met een bijna sluitende begroting. We waren een voorbeeld geworden voor de westerse wereld. In Duitsland werd dat zo gezien, en in Frankrijk. Ook Tony Blair en Bill Clinton waren geïnteresseerd. Een progressief bewind met een sociaaldemocratische leider die de financieel-economische zaken op orde had, in een land dat bijna klaar was. Kort daarop, rond 2000, begon het beeld echter te kantelen. Eerst knapte de ICT-bubbel en vervolgens werd zichtbaar – wat we in onze rapporten ook lieten zien – dat we een probleem met de integratie van minderheden hadden: eind jaren negentig, een enorme hoeveelheid vluchtelingen, tentenkampen langs de grote wegen. Het gevoel onder de mensen dat dat door de regering niet werd gezien, riep boosheid op. Daar kwam 9/11 doorheen, en Pim Fortuyn, en het was duidelijk dat een tijd ten einde was en er een scherpe omslag naar een meer populistische, conservatieve lijn optrad. Er ontstond veel onrust en politieke onzekerheid. Twaalf jaar volgden van wisselingen van de wacht, twee perioden van hoogconjunctuur en drie recessies – kortom, inderdaad ongekend turbulente jaren.’

Is naast het vertrouwen in de politiek ook dat in de wetenschap afgenomen?

‘We hebben er peilingen naar gedaan en daaruit blijkt dat er wantrouwen ontstaat als mensen de indruk krijgen dat wetenschappers niet objectief zijn en eigen belangen hebben. Dat speelt bijvoorbeeld bij vaccinatiecampagnes, als de ontwikkelaars belangen in de

vaccinindustrie blijken te hebben. Ook al is daar niets verkeerd aan, het roept toch wantrouwen op. Artsen kunnen ontzettend veel meer dan vijftig jaar geleden, tegelijkertijd is de status van de dokter gedaald, omdat er meer van zijn, en omdat het gemiddeld opleidingsniveau van de bevolking is verhoogd. De beslotenheid van die wereld is doorbroken en dat geldt voor de hele wetenschap. Als er dan ongelukken gebeuren, zoals met Diederik Stapel, die perfect weet hoe wetenschappelijk werk er uit moet zien en het ook zo aflevert – waarmee hij bewijst dat je het ook kunt faken – op zo'n moment maakt hij de wetenschap belachelijk.

Wat voor wetenschappers heel vanzelfsprekend is, en wat mensen niet altijd begrijpen, is dat wat wij vinden, altijd maar voorlopige kennis is. Wetenschappers zoeken naar de waarheid en dat is iets anders dan het bezitten van de waarheid. Er zullen altijd verschillende opvattingen zijn, verschillen in uitkomst van analyses en dus ook verschillende meningen over wat het beste is om te doen. Neem de economen in de huidige crisis: moet je bezuinigen om weer groei te krijgen, of frustreer je met bezuinigen juist de kans op groei? Achter beide opvattingen zitten op onderzoek gebaseerde plausibele verhalen. Op dit moment kan geen van beiden claimen dat hij gelijk heeft. Mensen hebben er moeite mee dat pas achteraf kan blijken wat het beste heeft gewerkt. Men denkt dan: wetenschap is ook maar een mening. Maar een mening is: "Ik vind dit". Een wetenschapper zal altijd zeggen: "Ik heb dit gevonden, ontdekt".

De publieke opinie lijkt ook populistischer te worden.

'Ongenuanceerde meningen zijn er altijd geweest, maar ze komen nu meer in de openbaarheid omdat het podium is uitgebreid. Dat hangt samen met de commercialisering van de media. Bij de televisie en de kranten staat alles onder druk. De concurrentie is hevig geworden. Er zijn steeds minder mensen die kranten willen kopen en de advertentieopbrengsten dalen. De media raken meer georiënteerd op wat men vindt en wat de mensen willen horen, zien en lezen. Dat is een duidelijke breuk met het verleden in Nederland, toen de (verzuilde) media een opvoedende, volks-

Oud-parlementsvoorzitter Gerdi Verbeet neemt afscheid van scheidend SCP-directeur Paul Schnabel (foto: René Verleg)

verheffende taak of werking hadden. Het geluid van de gewone man wordt steeds belangrijker en wordt nu overal gehoord. De *mainstream*-media zijn inderdaad sterk gepopulariseerd, maar er is, zij het voor een select publiek, nog wel aan voldoende genuanceerde informatie te komen. Er zijn nog steeds serieuze dagbladen en informatieve televisieprogramma's.'

Hoe ziet u de rol van instituten als SCP en CPB bij het beleid?

'Planbureaus zijn in eerste instantie onderzoeksinstituten, geen adviesinstellingen, maar hun onderzoeken en analyses kunnen natuurlijk wel tot advies dienen en zo het beleid beïnvloeden. Een voorbeeld betreft de problemen rond de kinderopvang. De overheid dacht financieel te moeten stimuleren dat kinderopvang zo mogelijk binnen de familie, dus als mantelzorg zou plaatsvinden. Wij hebben die financiële prikkel sterk ontraden. Dat is veel te gevoelig voor fraude en ook onnodig. Nu de financiering is gestopt blijkt ons gelijk. Er staat een heel vitale generatie grootouders klaar om gratis op de kleinkinderen te passen. De samenleving lost het zelf soepel op, net als bij andere vormen van mantelzorg.'

Is het SCP leverancier voor het onderwijs?

'Wij zijn natuurlijk zelf geen onderwijsmensen, didactiek is niet ons

specialisme. De verbinding met Maatschappijleer is er natuurlijk wel. Wij analyseren bijvoorbeeld hoe het met de burgerschapskennis van de gemiddelde Nederlander staat, en daar blijkt, zacht gezegd, nog wel winst te halen. Ik ben voorzitter geweest van de Commissie Keuzevak Maatschappijwetenschappen. Ik heb laatst nog een avond doorgebracht met docenten die het experiment uitvoeren en ik was erg onder de indruk van hun motivatie en creativiteit. Dit instituut is daar als zodanig niet bij betrokken, maar ons materiaal is natuurlijk voor iedereen beschikbaar, alles staat op onze website. Ik weet dat docenten en lesmateriaalmakers slim genoeg zijn om daar gebruik van te maken. Ik hoop en verwacht dat het SCP ook na mij zal blijven functioneren als leverancier van voor het onderwijs bruikbare analyses, interpretaties en verhalen over de Nederlandse samenleving.

Ik zie Maatschappijleer zich steeds meer tot burgerschapskunde ontwikkelen, dat juich ik toe. Al zou ik het beter vinden als leerlingen er op jongere leeftijd mee zouden worden geconfronteerd dan nu het geval is.' ◀

Wilt u op dit interview reageren, stuur dan een e-mail naar:

g.vanrossum@maatschappijenpolitiek.nl.

Vijf vragen aan Hans Laroes

Sinds 5 maart is Hans Laroes, als eerste niet-jurist, de nieuwe voorzitter van de Raad voor de Journalistiek. In de afgelopen jaren stond de positie van de Raad ter discussie. Laroes vindt dat de Raad 'meer zijn ombudsfunctie moet benadrukken'. Vijf vragen aan de nieuwe voorzitter.

1 *U wilt de ombudsfunctie van de Raad voor de Journalistiek benadrukken. Wat bedoelt u hiermee?*

'Ik bedoel ermee dat de Raad te vaak wordt gezien als een orgaan dat aan tuchtrechtspraak doet en veroordeelt. De Raad wordt gezien als een min of meer juridisch orgaan. De Raad kent echter geen sancties, maar verwoordt opvattingen. Ik wil dat meer benadrukken: meer debat over journalistieke principes, uitgangspunten en keuzen, opdat het vak er in zijn geheel beter van wordt, ook in zijn relatie met het publiek – een breder begrip dan *klagers* alleen. Meer discussie over actuele individuele kranten, bladen of omroepen overstijgende thema's. Dan vervallen ook de bezwaren die met het ontbreken van sancties hebben te maken (want bij debat en opvattingen/beoordelingen zijn sancties niet relevant) en tegen het probleem (van sommigen) dat de Raad het voorportaal voor langdurige en geldverslindende juridische procedures bij de rechter vormt. Overigens werken de Raad en het bestuur al langer langs deze lijnen; ik heb het niet net zelf verzonnen.'

2 *Is er in ons tijdperk van sociale media en vervaging van het verschil tussen journalisten en bloggers nog wel behoefte aan de Raad voor de Journalistiek?*

'In een digitale wereld die fragmentariseert en diffuus is, is er juist grote behoefte aan heldere journalistiek. Op basis van heldere journalistieke uitgangspunten en ethiek. De Raad kan helpen het verschil te maken tussen de individuele blogger en twitteraar en de professionele journalist die, bijvoorbeeld, wel aan *check* en *double check* en hoor en wederhoor doet. De professie mede helpen versterken (waarbij de eerste verantwoordelijkheid natuurlijk altijd bij de individuele journalist en haar/zijn hoofdredacteur ligt) is zeer van deze tijd.'

3 *Steeds meer media, waaronder De Telegraaf, erkennen de Raad niet (meer) als bemiddelend en oordelend instituut. Hoe gaat u die trend stoppen?*

'Maar er is goed nieuws! Door de inspanningen van het bestuur en zijn huidige voorzitter, Folkert Jensma, keren RTL en Elsevier bijvoorbeeld terug. Als er al een proces van erosie was, dan is dat nu gestopt. Sterker: er ontstaat een momentum voor een eigentijdse Raad met eigentijds draagvlak. Ik vind het buitengewoon prettig en wijs dat de hoofdredacteurs van RTL en Elsevier daartoe hebben besloten; een extra illustratie van de stelling dat een aangenaam eigenzinnige professie het aandurft over zichzelf te discussiëren en daar beter van te worden; misschien wel meer dan vroeger. Deze stap is van groot belang om overheidsingrijpen of Brusselse druk te voorkomen.'

4 *Wat moeten maatschappijleerdocenten hun leerlingen over de Raad voor de Journalistiek bijbrengen?*

'Misschien moeten die docenten hun leerlingen wel niets over de Raad bijbrengen. Veel belangrijker is het dat zij van hun leerlingen slimme mensen maken, die weten hoe media werken, die weten hoe zij een weg in een gecompliceerde kennis- en informatiemaatschappij weten te vinden. Als dan zijdelings de Raad langskomt als een plek waar – net zoals op andere plaatsen – aan een steeds betere journalistiek wordt gewerkt, dan zou ik al heel gelukkig zijn.'

5 *Vanaf 1 januari 2013 krijgt de Raad voor de Journalistiek geen subsidie meer. Hoe ziet u de toekomst van de Raad?*

'Het bestuur werkt hard aan langetermijnzekerheid. Mij lijkt dat een sterke Raad een illustratie is van een stevig draagvlak in de sector en dat omroepen, uitgeverijen en overheid de Raad ook financieel zullen willen steunen. *Duur* is de Raad zeker niet. Een eroderende Raad zou het moeilijk hebben nog steun te vinden; een Raad die op steeds meer inhoudelijke steun kan rekenen, zal ook financieel verder worden gesteund. Dat gaat zeker lukken. Zeker nu.' ◀

Bas Banning

Geen Raad voor de Journalistiek meer?

Radboud Burgsma

*'De Raad voor de Journalistiek is een onafhankelijk instantie van zelfregulering voor de media, waar belanghebbenden met klachten over journalistieke activiteiten terecht kunnen. De Raad bemiddelt en oordeelt of een journalist zorgvuldig zijn werk heeft gedaan en of met een publicatie grenzen van journalistieke ethiek zijn overschreden.'*¹

De overheidssubsidie van 150.000 euro voor de Raad van de Journalistiek is gestopt. Gebrek aan middelen bedreigt de Raad in haar voortbestaan, maar het is niet alleen geldgebrek wat de Raad parten speelt. Steeds meer media erkennen de Raad niet (meer) als bemiddelend en oordelend instituut.

De Raad krijgt elk jaar ongeveer vijftig tot 75 klachten over journalistieke activiteiten voorgelegd. De hoofdmoot van deze klachten gaat over hoor en wederhoor, journalistieke zorgvuldigheid en over de vraag of er voldoende betrouwbare bronnen zijn gebruikt. Wanneer iemand vindt dat tengevolge van journalistieke onzorgvuldigheid zijn belangen zijn geschaad en onder-

ling overleg tussen de partijen geen uitkomst biedt, kan hij een klacht aan de Raad voorleggen. Voorwaarde is echter wel dat de klager rechtstreeks belanghebbende is. Vervolgens geeft de Raad een oordeel over de vraag of met een bepaalde journalistieke gedraging grenzen van de journalistieke ethiek zijn overschreden en de klacht gegrond is. De Raad kan alleen

een oordeel geven en kan geen sanctie opleggen. Het is dus geen tuchtcollege zoals advocaten of de medische wereld die kennen. Ook kan de Raad geen schadevergoeding opleggen of tot plaatsing van een rectificatie verplichten bij onjuiste berichtgeving.

Nut

De Raad heeft een formatie voor anderhalve betaalde beroepskracht. Daarnaast zijn er zeventien raadsleden. Dit zijn buitenstaanders uit het werkveld die worden *ingehuurd*. Zij krijgen een kleine vergoeding voor hun diensten. De Raad heeft de afgelopen drie jaar een tijdelijke subsidie ontvangen. Deze loopt nu af. De overheid stelt zich namelijk op het standpunt dat de mediawereld een dergelijk onafhankelijk klachteninstituut zelf moet financieren. Die loopt daar niet warm voor, ook al omdat de massamedia het nut van een dergelijk instituut nauwelijks (nog) inzien. Argumenten daarvoor zijn:

- redacties en media willen liever niet door anderen worden beoordeeld.

Foto: Maurits90

- Men is in de veronderstelling dat men het zelf ook prima kan en doet;
- in de Raad zitten leken van wie de media de deskundigheid kennelijk betwijfelen. Zo zitten er onder andere een ondernemer van Hooghoudt B.V., een adviseur public relations en communicatie voor jeugdsporttoernooien en verenigingen, een architect, een voormalig politiechef en directeur van de politieacademie in de Raad;
 - klachten die zeer goed door advocaten zijn voorbereid nopen de gedaagde media eveneens tot het inhuren van kostbare juridische hulp.

Toch heeft een Raad voor de Journalistiek, die geen sancties kan opleggen en weinig gezag bij de media geniet, wel degelijk zin. Alleen het feit dat iemand zijn gelijk kan halen – ook al leidt dat niet tot sancties – is voor velen voldoende. Het alternatief, een gang naar de rechter, is voor de meeste mensen te kostbaar; dan liever een *gratis* Raad.

Bescherming

Zorgvuldig handelen en rekening houden met ethische beginselen is van cruciaal belang in de journalistieke berichtgeving, vindt ook het Europese Hof van de Rechten van de Mens: 'de pers verdient bescherming als een waakhond in de democratie en de journalist krijgt bijzondere bescherming wanneer hij volgens zijn beroepsregels te goeder trouw handelt in het belang van informatievoorziening en het openbare debat in de democratie'. Het is aan de overheid toe te zien op de naleving van de wettelijke beperkingen van de grondwettelijk gegarandeerde vrijheid van meningsuiting, en aan de onafhankelijke rechter om te oordelen of van overtredingen van die beperkingen sprake is. De vraag is dan of de overheid ook een onafhankelijk instituut als de Raad voor de Journalistiek, dat toeziet op de naleving van journalistieke regels van zorgvuldigheid en ethiek, moet faciliteren. ◀

Noot

1. www.rvdj.nl

Wilt u op dit artikel reageren, stuur dan een e-mail naar: r.burgsma@maatschappijenpolitiek.nl

Disciplinerende transparantie

Educatieve schooluitjes verlopen steeds plezieriger voor het personeel van musea en culturele evenementen. De kinderen gedragen zich opmerkelijk veel beter dan een paar jaar geleden. Toen hielden ontvangende instellingen hun hart vast als er een schoolklas voor de kassa opdook. Als gepensioneerd leraar hoor ik eigenlijk op het huidige onderwijs te mopperen, maar als rondleider in een museum merk ik dat scholen de teugels geleidelijk aan strakker zijn gaan aantrekken. De kinderen zijn spontaan als voorheen, maar nu vriendelijk, niet brutaal en dwars. Als hun nu iets niet zint, zeggen ze het ontspannen, als positieve bijdrage aan een goed verloop der dingen. De discipline en het concentratievermogen lijken verbeterd.

Ik geloofde toch al niet zo in de verwildering van de maatschappij als gevolg van globalisering en individualisering. Wij, die in de jaren zestig volwassen werden, krijgen vaak de schuld van de vermeende morele puinhoop. Dat vind ik best, zolang men maar beseft dat wij de eerste generatie vormden die met de plotselinge welvaart en persoonlijke vrijheid moest *dealen*. Een bij individualisering passend nieuw normen- en waardenstelsel was er nog niet. Zo'n culturele aanpassing heeft tijd nodig, tijd voor experimenten, ontsporingen, correcties. Kijk maar eens hoe lang het nu al duurt voor er gedragscodes zijn voor in het openbaar bellen en voor meningsuitingen op internet, en wanneer vinden we eindelijk een nieuw evenwicht tussen controle en privacy?

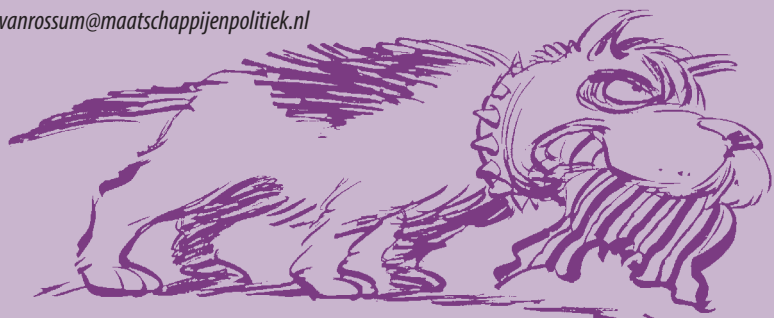
Het is geen losgeslagen bende geworden. Veel maatschappelijke en economische veranderingen zijn al cultureel tot nieuwe fatsoensnormen ingedaald. Er is veel meer respect voor elkaars *personal space*, het taboe op geweld is zelfs sterker geworden dan de toename ervan. De grotere transparantie heeft mensen bewust gemaakt van eigen en andermans schadelijk gedrag. Exorbitante salarissen, machtsmisbruik op internaten, politieke corruptie: steeds minder mensen komen ermee weg. Het is misschien een enge gedachte – ik althans moet er erg aan wennen – maar de maatschappij is bezig een nieuwe maatstaf voor orde in te voeren: de publieke verontwaardiging die op onthullingen volgt.

Ik heb me bij deze *brave nieuwe wereld* neergelegd, want de producten ervan bevallen me. Niet alleen als museummedewerker, ook als grootvader maak ik ze dagelijks mee. Het is een genot die drukke, prachtige, vrije kinderen te zien opgroeien, aardig en behulpzaam voor elkaar, zonder complexen, met *open minds*, lichtelijk verwend, maar niet bedorven.

En als er, onvermijdelijk, toch iets met de kinderen fout gaat? Nu alles in potentie openligt etteren trauma's minder lang door dan bij ons vroeger gebeurde.

Grom

g.vanrossum@maatschappijenpolitiek.nl

Homo-educatie moet

Wolter Blankert

Door aanpassing van de kerndoelen zijn scholen sinds kort verplicht aandacht te besteden aan seksuele diversiteit, met als doel dat leerlingen inzien dat lesbische vrouwen, homo-seksuele mannen, biseksuelen en transgenders op normale wijze vormgeven aan hun geaardheid. De recente wetswijziging richt zich direct op de basisschool en de onderbouw van het voortgezet onderwijs, met de bedoeling er in de bovenbouw op voort te bouwen, ook bij Maatschappijleer. Daarbij kunnen scholen desgewenst een beroep doen op vrijwilligersteams voor een gastles. Susanne te Braak, als projectleider bij het COC betrokken bij de landelijke voorlichtingcoördinatie, toonde zich bereid enkele vragen te beantwoorden.

Het lijkt erop dat de politiek is gezwich voor de door Arie Boomsma ontketende mediahype met zijn programma Uit de kast, terwijl scholen niet op van bovenaf gedumpte onderwerpen zitten te wachten. Bent u wel gelukkig met de verplichting die aan scholen is opgelegd?

'De jarenlange inspanning van het COC is zo eindelijk met succes bekroond en wij zijn daar blij mee. Het is niet onze bedoeling scholen met een extra onderwerp op te zadelen. Het is aan de scholen het een vanzelfsprekende plaats binnen hun onderwijsprogramma te geven.

De ervaring met het bevorderen van correcte houdingen is niet veranderend binnen het onderwijs. Waarom denkt u wel te kunnen slagen?

'Het kenniselement speelt inderdaad maar een bescheiden rol, maar ontbreekt niet. Veel leerlingen associëren homoseksuelen nog met de stereotiepe voorbeelden die ze op de televisie en via andere media tegenkomen. Wij laten zien dat daar weliswaar niets mis mee is, maar dat er ook heel andere lesbische vrouwen, homo-seksuele mannen, biseksuelen en transgenders

(LHBT's) bestaan. In onze voorlichtingsteams selecteren wij natuurlijk niet op bepaalde types, maar voor het grootste deel gaat het om mannen en vrouwen die uitstekend in staat zijn aansluiting bij de scholieren te vinden. Voor heel wat leerlingen is dat al onthullend. Zeker niet alle groepen of klassen reageren positief. Het komt regelmatig voor dat er lacherig wordt gedaan, soms zelfs pesterig. Vaak lukt het echter toch ook met die leerlingen in gesprek te komen en dat is al een stap vooruit. Scholieren zijn geïnteresseerd in verlies. Dat verlies zich heel verschillende kan richten en niet valt te beredeneren, dat raakt ze. Wij willen vooral veiligheid bieden, laten accepteren dat verlies op iemand van hetzelfde geslacht samenhangt met je geaardheid en niet iets is om weg te stoppen of je voor te schamen.'

Richt u zich dan wel op de juiste leeftijdsgroep. Vooral kinderen van twaalf tot vijftien jaar voelen zich vaak onzeker, schamen zich voor van alles en hebben er meestal de pest aan als volwassenen hun neus in hun liefdesleven steken.

In het algemeen worden kinderen zich vanaf hun twaalfde bewust van hun seksuele geaardheid. Het *uit de kast*

komen vindt doorgaans een paar jaar later plaats. Daarom moet je niet te laat starten, de onderbouw biedt tal van kansen, maar we gaan ons ook op groep 7 en 8 van de basisschool richten. Natuurlijk krijg je meer effect als er regelmatig op wordt teruggekomen, zeker ook in de bovenbouw. Wij stellen niet dat jonge kinderen uit de kast moeten komen. Dat is een puur persoonlijke keuze, waarvoor jezelf het tijdstip bepaalt. Het schoolklimaat hoort zo te zijn dat kinderen daar geen moeite mee hebben, maar wij weten best dat dit nog lang niet overal de praktijk is. Bij een veilig schoolklimaat kun je zeker van een leerkracht verwachten dat die niet om zijn seksuele geaardheid heen draait. Als een leerkracht echter de inschatting maakt dat dit zijn positie onmogelijk maakt, moet je respecteren dat hij hierover zwijgt, voor leerlingen geldt dat nog sterker. Gemiddeld genomen ligt het uit de kast komen, zowel voor leerlingen als leerkrachten (op hun school), een stuk gemakkelijker op de havo en het vwo dan binnen het vmbo. Dat is jammer. We besteden er maximaal aandacht aan, maar we kunnen de praktijk niet negeren. Ook bij onze voorlichting merken we dat leerlingen op de havo en het vwo veel minder vooroordelen hebben, of misschien beter weten wat de politieke correctheid

Homo-educatie is niet alleen in Nederland van belang (foto: Amnesty International)

van hen verlangt, dan de meer openhartige leerlingen op het vmo.'

Kerdoel 43 (onderbouw voortgezet onderwijs)

De leerling leert over overeenkomsten, verschillen en veranderingen in cultuur en levensbeschouwing in Nederland, leert eigen en andermans leefwijze daarmee in verband te brengen, leert de betekenis voor de samenleving te zien van respect voor elkaars opvattingen en leefwijzen, en leert respectvol om te gaan met seksualiteit en met diversiteit binnen de samenleving, waaronder seksuele diversiteit.

Artikel 1 van de Grondwet (gelijkheid) noemt homoseksualiteit bij naam, maar zwijgt over bisexualiteit en transgenders. Streeft u ernaar dat leerlingen ook bisexualiteit en transgenders als volstrekt normaal beschouwen?

'Natuurlijk. Er is geen principieel verschil met andere geaardheden. Mensen zijn zoals ze zijn, bij homoseksuelen is er geen sprake van dat het gaat om van twee walletjes te willen eten. Mensen hebben er niet zelf voor gekozen zich aangehouden te voelen tot zowel mannen als vrouwen, dat kunnen leerlingen best begrijpen.'

Dan is het COC vast voorstander van een dubbelhuwelijk voor homoseksuelen?

'Nee, trouwen met twee personen is volgens de Nederlandse wet uitgesloten. Dat kan dus ook niet in een biseksuele driehoeksrelatie. Hoe hij (of zij) zijn (of haar) andere kant dan regelt, is een persoonlijke zaak, een zaak tussen de verschillende betrokkenen.'

Pleit u ook voor een zekere tolerantie tegenover pedofielen, bijvoorbeeld voor een minder starre leeftijdsgrens (nu 16 jaar); ook hier gaat het immers om een uiting van de menselijke geaardheid.

'Nee, de grenzen van de wet zijn ook onze grenzen. Bij onze voorlichting op scholen krijgen we wel vragen hierover. Dan geven we als antwoord dat vrijwillige verhoudingen tussen volwassenen van een totaal andere orde zijn dan contacten van volwassenen met kinderen. Verder gaan we daar niet op in. Het valt buiten onze voorlichting.'

Wat kunnen scholen van een gastles via het COC verwachten?

'Wij sturen altijd ervaringsdeskundigen, dus lesbische vrouwen, homoseksuele mannen, homoseksuelen of transgenders.'

Opa vertelt

Het is maart 1966, prof. N.C.A. Perquin, een priester in zwarte pij van bijna zeventig, geeft in Utrecht zijn college algemene didactiek voor tweehonderd studenten. Als hij de problemen van homoseksuele leraren aansnijdt, gaat er een tot spreekkoor aanzwellend gesis door de collegezaal: 'homo's horen niet voor de klas'. De professor kijkt zijn progressieve studenten vorschend aan en zegt: 'Wijsheid komt met de jaren, hoop ik'.

Voor leerlingen is het al verhelderend daarmee in gesprek te komen, waarbij ze antwoord op sterk uiteenlopende vragen krijgen. Wij horen leerlingen niet uit en kappen het af als ze dat bij elkaar willen doen, al of niet via pesterige vragen. Een leerling die open kaart wil spelen, kan dat doen, maar alleen als het zijn eigen keuze is. Als ervaringsdeskundigen kunnen wij duidelijk maken hoe pijnlijk het is vanwege je seksuele voorkeur te worden uitgescholden, ook als het zogenaamd niet grof of zelfs geestig is bedoeld. Dat komt bij de meeste groepen goed over.

Verder doen wij leerkrachten wat tips aan de hand. Laat de clichés eens varen: ook Jan en Peter kunnen samen een hypotheek afsluiten of een kind adopteren. Schoolboeken moeten hier beter op inspelen, een man kan het over *zijn man* hebben, een vrouw over *haar vrouw*. Het is niet onze opzet dit onderwerp van de docenten over te nemen. Wij leveren onze bijdrage op onze specifieke manier, maar scholen moeten er op hun manier verder mee aan de slag. ◀

Contact

Ongeveer 350 vrijwilligers, verspreid over 25 regionale groepen, verzorgen gastlessen over seksuele diversiteit. Informatie hierover kunt u vinden op:
www.voorlichtingindeklas.nl.
 Contactgegevens COC: Postbus 3836,
 1001 AP Amsterdam, telefoon: 020 - 6234596,
www.coc.nl.

Wilt u op dit interview reageren, stuur dan een e-mail naar:

w.blankert@maatschappijpolitiek.nl

Groepen, hokjes en individuen

Koos Romkes

Met een paar rake citaten uit een vmbo-methode illustreerde Kustaw Bessems in zijn lezing voor de Docentendag Maatschappijleer zijn stelling dat maatschappijleerdocenten lijken te verkondigen dat 'behoren tot een groep' het hoogste ideaal is. Bessems stelt echter dat juist het afwijken van de norm zoveel kan opleveren.

Recent werd door de VPRO een serie televisieprogramma uitgezonden, genaamd *De Hokjesman*, waarin antropoloog Michiel Schaap op zoek ging naar subculturen in Nederland. Van adel tot socialisten en van mariniers tot Molukkers, hij onderzocht wat de mensen binnen deze groepen verbindt en zo bijzonder maakt. Het grootste gedeelte van het programma ging dan ook over de kenmerkende eigenschappen die de groep tot geheel maakte. Bij de adel leek dat eenvoudiger dan bij de socialisten, juist bij die eerste groep leek het hooghouden van een aantal normen en waarden van wezenlijk belang. Misschien moet het commentaar van Kustaw Bessems op de nadruk op

groepen worden begrepen als pleidooi voor meer ruimte voor eigenzinnigheid. Zou het zijn ingegeven door een fundamentele weerstand tegen groepen? Groepsdruk zou ook, of misschien wel vooral, tot ongewenst gedrag kunnen leiden. Om te beginnen is het dan goed om te definiëren wat met *groep* wordt bedoeld.

Groep

Volgens de sociale psychologie is een groep een verzameling mensen die interactie met elkaar aangaan en die van elkaar afhankelijk zijn in de behoeften en doelstellingen die ze hebben. Een groep bestaat in de sociale psychologie maar uit een beperkt aantal mensen omdat interactie anders niet goed mogelijk is. Wanneer men wil stellen dat subculturen groepen zijn in de sociaalpsychologische zin van het woord, moet er sprake zijn van meer organisatie van die interactie, omdat anders niet alle leden van de groep worden bereikt. Deze organisatie leidt vaak tot gezagsrelaties. Bij de mariniers is dat

overduidelijk zo, maar bij de Veluwe boeren kan daar aan worden getwijfeld. Bij de antroposofen was zelfs te zien dat dit geheel afwezig was. Overigens bleek dat antroposofen zichzelf helemaal niet als leden van een antroposofenclub beschouwden, hetgeen de vraag oproep of er eigenlijk wel sprake is van een groep: antroposofen leken te behoren tot een groep van mensen die zichzelf niet als lid van een groep zagen. Over subculturen wordt in de eindtermen van het vwo geleerd dat het groepen mensen zijn die op sommige vlakken in normen en waarden van de dominante cultuur afwijken. Het zijn dus groepen van mensen die afwijken, maar kennelijk wel de behoefte hebben om zich bij medestanders aan te sluiten. Is dat zo'n fundamentele behoefte dat mensen daar niet aan ontsnappen, of negeren die eindtermen individualiteit?

Conformeren

Evolutionair gezien kan het behoren tot een groep grote voordelen hebben. Mensen konden zo taken verdelen en voor elkaar zorgen wanneer dat nodig was. Mensen die in groepen leefden hadden meer kans om te overleven. Daardoor zijn mensen evolutionair geprogrammeerd om in groepen te leven. Afwijzing door een groep doet daarom ook pijn, letterlijk pijn. In een studie waar van MRI-scans gebruik werd gemaakt werd aangetoond dat aan pijngerelateerde hersengebieden actief werden bij de herinnering aan afwijzing door een groep.

Mensen hebben daarom wellicht sterk de neiging om zich aan groepen te conformeren. Enerzijds biedt een groep steun wanneer men zelf niet helemaal weet hoe men zich het beste kan gedragen en aan de andere kant biedt het een bepaalde zekerheid. De prijs die hiervoor moet worden betaald is wel dat men een deel van zijn individuele identiteit moet opgeven.

Afwijken van groepsnormen wordt vaak niet gewaardeerd en groepsleden zullen hun best doen om het individu van zijn dwaalspoor terug te leiden. Men kan pas van de norm afwijken wanneer men voldoende krediet heeft opgebouwd: op dag één zal je met een stropdas niet door je krakersvrienden worden geaccepteerd, maar wanneer je al maanden op een bakbrommer door

de stad toert en je met je koevoet al menig pand aan commercieel uitgebuite leegstand hebt onttrokken, kom je er misschien mee weg.

Neus

Wat maakt het onderzoek van de hokjesman nu zo interessant voor Maatschappijleer? Ten eerste dat het zicht verschaft op subculturen die het klaslokaal zelden halen. Ten tweede leert Schaap ons op een andere manier naar onze eigen omgeving kijken. Gert Jan Hofstede schreef daarover al eens het volgende: *'Your culture is like your nose, you cannot see it yourself whereas everybody else will perceive it and think it is peculiar if it differs from theirs. You can always follow your nose. But when you finally get close to something, the nose tends to get in the way'*. Door de afstand die een televisieprogramma schept, krijgt men beter zicht. Schaap voegde daar met zijn toon nog een zekere ironische distantie aan toe. We zien zo onze eigen leefomgeving beter, ontdekken dat er verschillende neuzen zijn en zien dat onze eigen neus net zo (ab)normaal is als alle andere.

Besems pleitte voor het individu en het individuele, hetgeen kan worden geïnterpreteerd als een pleidooi voor non-conformisme en voor het ontwikkelen van de moed daartoe. Best, maar beseft dat non-conformistisch gedrag in zijn eentje moeilijk is vol te houden. Hoe paradoxaal het ook klinkt, daar heeft men medestanders voor nodig. Hokjesman Schaap liet zien dat een tweedeling van dominante cultuur en subculturen een vals beeld van de werkelijkheid is. Men komt dichterbij de (Nederlandse) werkelijkheid in de buurt met zijn idee dat de Nederlandse cultuur een patchwork, een lappendeken van subculturen is en dat er, voor zover er eenheid is, dat een eenheid van verscheidenheid is. Hij verwoordde dat op paradoxaal-ironische wijze met de zin waarmee hij de serie afsloot: 'Mocht u een eenling zijn of groepsdier, of beiden, zoals wel eens voor mag komen, dan hoop ik dat u daar vrede mee heeft'. ◀

Koos Romkes is docentopleider aan de NHL Hogeschool in Leeuwarden.

Ingezonden

Hoort een docent Maatschappijleer polariseren te veroordelen?

In de eerste *Maatschappij & Politiek* van dit jaar stond een artikel van Isolde de Groot, promovenda aan de Universiteit van Humanistiek in Utrecht. In haar onderzoek analyseerde zij de verhalen van 27 jongeren tussen de zestien en twintig jaar over hun burgerschap in een democratische en pluriforme samenleving.

Op basis van een aantal Amerikaanse auteurs formuleert zij een brede definitie van democratie als volgt: 'als een politiek systeem in ontwikkeling, als een respect en rechtvaardigheid bevorderende cultuur, en als een op het bijdragen tot een multipolaire samenleving gericht ethos'.

De Groot pleit in het artikel voor waardencommunicatie, een pleidooi dat ik van harte ondersteun. Voor docenten Maatschappijleer is dat denk ik de beste manier om met waardeneducatie om te gaan (zie ook het *Handboek Vakdidactiek Maatschappijleer*, p. 67).

Aan het derde aspect dat De Groot noemt zit echter wel een risico verbonden. De Groot werkt dat op de volgende manier uit: 'Het veroordelen van polariserende visies op normatieve frames en statische beelden van culturele, politieke en religieuze tradities; erkenning van de queeste van de multipolaire samenleving (Mouffe 2005)

om gezamenlijk *publieke* waarden te bevragen en te (re)construeren'.

Haatzaaien is bij de wet in Nederland verboden (Wetboek van Strafrecht, Artikel 147d), maar polariseren niet. En kritische geluiden veroordelen als *polariserend* is voor groepen in een dominante positie is wel erg gemakkelijk. Naar mijn idee zouden docenten Maatschappijleer hun leerlingen veel ruimte moeten geven in het uiten van hun mening. Zij zouden die niet als polariserend moeten veroordelen. Het is zinvoller om te verkennen wat de consequenties van die meningen zijn, wat de kansen en risico's voor verschillende actoren in de samenleving zijn, uitgaande van de standpunten die naar voren worden gebracht, en hoe mechanismen van insluiting en uitsluiting daarbij een rol spelen. In plaats van het veroordelen van polariserende visies is *'the agreement to disagree'* een essentiëler aspect van democratisch burgerschap. ◀

Arthur Pormes

Vakdidacticus maatschappijleer en maatschappijwetenschappen ICLON/ Universiteit Leiden, Docent Maatschappijleer en Maatschappijwetenschappen RSG Brokledede te Breukelen.

De toekomst van het schoolexamen

Coen Gelinck

Op 7 maart jongstleden organiseerde Nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling (SLO) een symposium over de toekomst van het schoolexamen.

De discussie over dit onderwerp is ontstaan doordat scholen een grote vrijheid hebben gekregen om het schoolexamen zelf in te vullen. Zo worden er nauwelijks nog vormvoorschriften aan gesteld.

Scholen mogen zelf bepalen welk deel van het schoolexamencijfer uit praktische opdrachten bestaat en welk deel uit schriftelijke toetsen. Ook is er ruimte om eigen onderwerpen toe te voegen en de school mag zelf bepalen hoe de verschillende onderdelen van het schoolexamen in het uiteindelijke schoolexamencijfer meewegen. Tegelijkertijd stuurt de overheid op het verschil tussen het cijfer voor het schoolexamen en het centraal examen. Als het gemiddelde schoolexamencijfer per vak aanzienlijk afwijkt van het gemiddelde centraal examencijfer, beschouwt de Onderwijsinspectie dit als een risicofactor voor de kwaliteit van het onderwijs op de school.

Fraudeurs

Sinds kort is er een wet waarin staat dat de minister mag ingrijpen als 'ten aanzien van een schoolsoort of leerweg het gemiddelde verschil tussen de cijfers van het centraal examen en het schoolexamen over een periode van drie jaren

meer dan een half punt bedraagt'. In dat geval kan de minister besluiten dat de school voor dat schooltype twee jaar geen examens mag afnemen. Deze rode kaart wordt niet getrokken als er bij één bepaald vak een te groot verschil ontstaat. Het gaat om het gemiddelde verschil over alle vakken. Deze maatregel is genomen omdat sommige scholen in vergelijking met hun cijfers voor het centraal examen erg hoge schoolexamencijfers produceerden. De Inspectie meldt dat op 15 procent van de scholen voor voortgezet onderwijs het verschil tussen de cijfers op het schoolexamen en het centraal examen groot of zeer groot is. Ook door docenten Maatschappijwetenschappen en Maatschappijleer 2 wordt daarbij vaak gewezen naar particuliere scholen, die hun leerlingen via een hoog schoolexamencijfer een zetje zouden geven. Zo zouden die leerlingen met een slecht centraal examen toch een diploma kunnen halen. Op het symposium bleek dat met name talentdocenten

zich vaak als hele of halve fraudeurs neergezet weten. Niet omdat zijn hun leerlingen op onterechte gronden een hoog cijfer geven, maar omdat zij in het schoolexamen nu eenmaal andere vaardigheden toetsen dan in het centraal examen. Een leerling kan voor spreekvaardigheid in het schoolexamen toch best een 8 halen... en dan een 4 voor leesvaardigheid in het centraal examen?

Trend

De meeste sprekers op het symposium zien een trend ontstaan die zij als onwenselijk beschouwen. Het schoolexamen wordt steeds meer een voorbode van het centraal examen. Onderwerpen die in dat centraal examen zitten worden alvast in het schoolexamen getoetst, zodat leerlingen goed voorbereid zijn. Scholen verliezen onder druk van het overheidsbeleid uit het oog waarom het schoolexamen ooit werd ingevoerd: onderwerpen en vaardigheden kunnen worden getoetst die niet centraal en toetsbaar zijn. Scholen krijgen zo meer ruimte voor een eigen invulling. Scholen of docenten die dat blijven doen lopen echter het risico tegen een rode kaart aan te lopen. Dat blijkt dus de bijl aan de wortel van het schoolexamen.

Oorzaken

De aanwezige docenten braken hun hoofd over de vraag waarom schoolexamencijfers vaak hoger zijn dan centraal examencijfers. (Overigens is dat lang niet altijd het geval, het omgekeerde komt ook voor.) Heeft het ermee te maken dat docenten voor een werkstuk of een mondeling meestal geen 1, 2 of 3 geven? Komt het doordat leerlingen in de vaardigheden beter zijn dan in het centraal examen? Of doordat calculerende leerlingen gewoon iets minder hard gaan werken voor het centraal examen als zij na de schoolexamens een goede uitgangspositie hebben? Hoe het ook zij, de meeste sprekers vonden dat in deze hele discussie het middel erger is dan de kwaal. Het lukt weliswaar de discrepantie tussen het schoolexamencijfer en het centraal examencijfer binnen de perken te houden, maar ondertussen toetsen scholen in het schoolexamen niet meer wat ze willen toetsen.

Tabel 1

Vershil SE - CSE	vmbo ML2	havo MW	vwo MW
2010	0,21	0,25	0,65
2011	0,33	0,38	0,54
2012	0,07	0,03	0,29

Tabel 2

Gemiddelde SE	vmbo ML2	havo MW	vwo MW	vmbo ML1	havo ML	vwo ML
2010	6,5	6,4	6,9	6,9	6,7	7,1
2011	6,5	6,4	6,9	6,9	6,7	7,1
2012	6,4	6,4	6,8	6,9	6,7	7,1

SE - schoolexamen, CSE - centraal schriftelijk examen, ML1 - Maatschappijleer 1, ML2 - Maatschappijleer 2, MW - Maatschappijwetenschappen

Maatschappijwetenschappen en Maatschappijleer 2

Deze constatering is ook relevant voor de examenvakken Maatschappijwetenschappen en Maatschappijleer 2. Durven docenten leerlingen nog wel een klein onderzoek te laten doen, een mondeling tentamen over een sociaal-wetenschappelijk boek af te nemen of een cijfer te geven voor een bijdrage aan een debat? De onderdelen van het schoolexamen mogen zelfs per kandidaat verschillen. Wordt daarvan door u gebruikgemaakt, bijvoorbeeld als een groep leerlingen aan een landelijke debatwedstrijd deelneemt? Het nieuwe examenprogramma voor Maatschappijwetenschappen gaat uit van vrijheid in het schoolexamen: het analyseren van een sociale of politieke actualiteit vergt heel andere vaardigheden dan het maken van een examen over één van de voorgeschreven domeinen. Juist bij Maatschappijleer 2 en Maatschappijwetenschappen biedt het schoolexamen

dus kansen om te toetsen of leerlingen kunnen argumenteren en of zij met behulp van de gereedschapskist van onze vakken de actualiteit beter begrijpen. Wie naar de cijfers kijkt ziet dat de angst voor een rode kaart nog niet echt in maatschappijleerland is doorgedrongen. Op het vwo is het verschil tussen schoolexamen (SE) en centraal schriftelijk eindexamen (CSE) in de laatste drie jaar – landelijk gezien – twee keer groter geweest dan een halve punt (zie tabel 1). Maar uit tabel 2 valt af te lezen dat het gemiddelde cijfer dat leerlingen voor hun schoolexamen krijgen nauwelijks varieert. Gelukkig lijken de docenten op dit vlak vrij beleidsresistent: er is geen sprake van een sterke daling van het gemiddelde SE-cijfer om dichter tegen het CSE-cijfer aan te kruipen. Natuurlijk moet worden afgewacht of de recente wetwijziging de komende jaren alsnog tot andere SE-cijfers voor Maatschappijleer 2 en Maatschappijwetenschappen leidt.

Aanbevelingen

De sprekers op het symposium wilden liever sturen op de kwaliteit van schoolexamens dan op het verschil tussen de cijfers voor school- en centraal examen. De overheid zou moeten bepalen welke vaardigheden in het schoolexamen aan de orde moeten komen en welke in het centraal schriftelijk eindexamen. Ook zou de weging landelijk moeten worden vastgesteld, zodat eenzelfde onderdeel niet voor 8 procent meetelt op school A en voor 45 procent op school B. Ook zou het helpen praktische opdrachten weer verplicht te stellen en docenten te helpen bij het maken en nakijken van schoolexamens en praktische opdrachten; bijvoorbeeld door een landelijke toetsenbank en door het bevorderen van de toetsdeskundigheid van docenten. Of door de ontwikkeling van een checklist waarmee docenten Maatschappijleer in het hele land werkstukken, mondelingen en debatten op eenzelfde manier kunnen beoordelen. De belangrijkste conclusie van het symposium was echter dat naar de doelstellingen van het vak moet worden gekeken: komen die goed terug in het schoolexamen? Als het schoolexamen een kopie van het centraal schriftelijk examen wordt, leidt dat tot een versraling van de vakinhoud en daarmee zijn de leerlingen niet gediend. ◀

Wilt u op dit artikel reageren, stuur dan een e-mail naar:

c.gelinck@maatschappijenpolitiek.nl

Beter leren, maar ook beter doen

Geert Brugmans

De school is een strijdveld geworden. Het commandocentrum loopt vol. Leerlingen zijn benieuwd hoeveel punten ze met hun zelfbedachte campagne hebben gescoord. Vier meiden vertellen hun verhaal aan een plaatselijk nieuwsblad: 'In Cambodja geloven mannen dat seks met een maagd gezond is: ze denken dat ze er langer door leven en dat hun huid blanker wordt. Om zeker te weten dat ze met een maagd naar bed gaan, willen ze dat de meisjes zo jong mogelijk zijn. Daarom ontvoeren bordeelhouders steeds jongere meisjes: soms zijn ze maar vijf of zes jaar oud'. Een ander groepje maakt in het winkelcentrum een prachtig kunstwerk van zelfgemaakte tekeningen over vluchtelingen. Wie wint de prijs voor de beste campagne?

Dit is zomaar een campagnedag uit *Breaking News*. In dit tweedaagse, multimediale onderwijsproject over wereldburgerschap voor de bovenbouw van de havo en het vwo draait alles om *stille rampen*: grote wereldproblemen die zelden in het nieuws komen. Leerlingen strijden in campagneteams tegen elkaar om deze stille rampen met behulp van oude en nieuwe media onder de aandacht te brengen. Via interactieve opdrachten kunnen punten worden gescoord, die de plaats op de ranglijst bepalen. Een eigentijdse uitvoering dus, die aansluit bij de belevingswereld van jongeren. Docent Aviba Pools: '*Breaking News* is een project dat gaat leven en enthousiasmeert!'

Wereldproblemen laten leven

Breaking News gaat van start met een klassikaal introductieprogramma. Vanaf een dvd geeft *Breaking News*-presenter Sebastiaan Labrie de klas uitleg. *Breaking News*-vrijwilliger Gijs vertelt

dat de studenten daarna meteen wakker worden geschud met filmpjes over vijf stille rampen: 'Die filmpjes zijn best heftig en gaan over bijvoorbeeld kinderuitbuiting of de leefsituatie van gehandicapten in ontwikkelingslanden. Na het zien van deze filmpjes is de interesse van de leerlingen gewekt'. Na de filmquiz onderzoeken kleine groepen leerlingen elk een stille ramp. De helft van het team leest de glossy, een tijdschrift vol persoonlijke verhalen, interviews, fotoreportages en korte nieuwsberichten. De andere helft bekijkt met open mond de *wiki*, een digitale nieuwsrubriek met interessante artikelen, filmpjes

Kind aan de ketting

Elke dag weer zijn miljoenen kinderen in de wereld gedwongen om voor weinig geld en onder zeer slechte omstandigheden in fabrieken, in mijnen, op plantages of in de prostitutie te werken. Wat hebben wij daar in Nederland mee te maken en wie helpt mee om deze *kindsclaven* te bevrijden?

en fotoseries. Docenten lezen mee en vinden dat de leerlingen veel van de persoonlijke verhalen leren. 'Leerlingen gaan zich verbonden voelen met *hun* thema en zijn daardoor later ook gemotiveerd om anderen hiervan bewust te maken', vindt docent Alink van het Rijn IJssel College in Arnhem.

Daarna wordt de verkregen informatie op een rijtje gezet. Op het Mondriaan College in Oss verbaast het een groep leerlingen dat straatkinderen onschuldig kunnen worden opgepakt. Een andere groep gruwt van landbouwgif dat in Nicaragua in het bloed van kinderen terechtkomt en hun kans

Wegwezen!

Veel vluchtelingen moeten een levensgevaarlijke reis maken om te aan oorlog en wanhoop in hun land kunnen ontsnappen. Waar ze terecht komen, worden ze vaak als ongewenste gasten behandeld. Ontdek het verhaal achter de vluchteling: wat betekent het nu echt om te moeten vluchten?

op een handicap of kanker vergroot. Weer andere leerlingen willen de hoge schulden van boeren in ontwikkelingslanden onder de aandacht brengen en een vierde groep heeft de lange, zware reis voor vluchtelingen bovenaan hun rijtje staan.

Actief burgerschap

De groepen leerlingen bedenken een campagne en voeren die vervolgens uit. 'Stille rampen worden dus niet alleen onder de aandacht gebracht, maar leerlingen krijgen ook nog het vertrouwen dat zij zelf iets kunnen betekenen voor een betere wereld', aldus docent Van Eldik van het Rijn IJssel College in Arnhem. Leren hoe ze iets aan een betere wereld kunnen bijdragen, dat doen de leerlingen bij *Breaking News* zeker. Volgens docent Kerkhoff van het Merlet College in Cuijk laten leerlingen zichzelf bij dit project van een andere, nieuwe kant zien. Leerling Gulsen van het Kellebeek College in Roosendaal is blij dat ze nu eens via Facebook en Twitter familie en vrienden over wereldproblemen die nauwelijks in het nieuws komen kan vertellen. Team de Huttenbouwers verzamelde 240 handtekeningen voor een fair trade-kantine in de school. Een groep van het Mondriaan College sliep een nacht buiten om aandacht voor vluchtelingen te vragen, en weer een ander campagneteam regelde zelfs een ontmoeting met de burgemeester van Oss om over hun stille ramp te vertellen!

Actueel en eigentijds

Docenten zijn tevreden over het digitale onderwijs. 'De flitsende omlijsting en het werken met multimedia maken het project helemaal van deze tijd!', aldus docent Eric van Deelen van het Kellebeek College. Smartphones en tablets zijn niet meer weg te denken uit de klas. Ze worden gebruikt om zoveel mogelijk mensen over stille rampen te

Foto: Breaking News

informerend. De leerlingen communiceren tijdens het project via hun online groepspagina met de leiding in het commandocentrum. Via chatberichten houden zij het commandocentrum van hun campagnes op de hoogte. Ook krijgen leerlingen online feedback. De online nieuwszender houdt hen op de hoogte van de actuele tussenstand en de verrichtingen van de andere groepen.

Ideale invulling van de activiteitenweek

Docenten vinden *Breaking News* een mooie invulling voor hun activiteitenweek. Het vakoverstijgende project heeft een stevige inhoudelijke component en is eenvoudig te verantwoorden als effectieve lestijd. Leerlingen oefenen verschillende vaardigheden. 'Het project zorgt ervoor dat leerlingen creatief denken, resultaatgericht werken en samenwerken. Spelenderwijs doen ze kennis over mondiale problematiek op'. Docent Marijke Heine van het Sint-Montfort College in Rotterdam prijst de manier waarop het project op de actualiteit inspeelt: 'Het sluit aan bij actuele maatschappelijke kwesties en doet een beroep op meningsvorming'.

Kant-en-klaarproject voor en door jongeren

Breaking News is een initiatief van jongerenorganisatie Cross Your Borders, die al bijna tien jaar wereldse onderwijsprojecten uitvoert op middelbare scholen in heel Nederland. Docent Marjel Geurts van het Kellebeek College is positief over de organisatie: 'Het project wordt compleet op onze school georganiseerd. Apparatuur, materialen en mensen worden meegenomen. Het project kost ons als school dan ook weinig voorbereiding'. *Breaking News* wordt uitgevoerd door een groep enthousiaste jonge vrijwilligers en stagiaires, veelal studenten van hogescholen en universiteiten. Geurts: 'Leerlingen vinden het leuk om de frisse, jonge gezichten in de klas te zien en raken geïnspireerd door hun enthousiasme'. ◀

Meer informatie is te vinden op www.breakingnewsproject.nl.

Geert Brugmans is contactpersoon scholen *Breaking News*, geert@breakingnewsproject.nl

Van hut naar krot

In ontwikkelingslanden is soms wel procent van de bevolking boer. Veel boeren hebben met extreme armoede te maken. Op zoek naar een beter bestaan trekken ze naar de steden, waar ze vaak in uitpuilende sloppenwijken terecht komen. Wat kunnen wij doen zodat zij nieuwe kansen krijgen?

(G)een plek voor gebrek

In ontwikkelingslanden zijn veel meer mensen gehandicapt dan in Nederland. Hoe komt dit? Het leven van gehandicapten is er zwaar; ze worden vaak op een zeer oneerlijke manier behandeld. Wie zet zich in voor deze mensen, die worden gestraft voor iets dat hen toevallig is overkomen?

Verkeerd gestraft

In de wereld worden elke dag duizenden onschuldige mensen zwaar gestraft. Tegelijkertijd lopen in veel landen de criminelen op vrije voeten. Dit is toch de wereld op zijn kop! Wie komt er tegen dit onrecht in actie?

Lesmateriaal

Examentraining in de vorm van een circuitje

'We leren voor het leven, en niet voor school', althans dat wordt altijd tegen leerlingen gezegd. Douwe van Domselaar moet bekennen dat hij dat de laatste weken voor het centraal schriftelijk eindexamen niet meer zegt. Sterker nog, de laatste paar lessen zijn gewoon onvoorwaardelijk bedoeld om voor het centraal schriftelijk eindexamen te oefenen: niets te 'leren voor het leven', maar gewoon voor het eindexamen stampen. De leerlingen doen dat stampen echter bij alle vakken. Met een examentraining in circuitvorm benadert u het oefenen op een geheel andere manier. U wist niet dat de eigen leerlingen zo fanatiek konden zijn!

Doel:	examentraining op een speels manier
Effect:	fanatiek oefenen waarbij veel wordt overlegd (en veel geleerd)
Tijdsinvestering docent:	circa een half uur voorbereiding
Lesduur:	zo lang als de docent wil, maar 45 minuten is zeker haalbaar
Doelgroep:	vmbo-4, havo-5, vwo-6

Opzet

De bedoeling is dat de leerlingen in groepen van drie een aantal opdrachten gaan maken (vijf verschillende opdrachten is ideaal, vier kan ook). De groep mag pas aan een nieuwe opdracht beginnen als de vorige helemaal af en volledig goed is. Overleg en samenwerking in de eigen groep moet! Voor elke opdracht heeft de groep circa vijf minuten nodig. Als de groep meent een opdracht af te hebben, kijkt de docent die na. Goed? Dan een nieuwe opdracht. Niet helemaal goed? Terug naar de groep, nadenken en herstellen. Klaar? Weer laten nakijken, enzovoorts. De groep die als eerste alle opdrachten af heeft (en dus helemaal goed) wint.

Opdrachten

Welke opdrachten worden gegeven is aan de docent zelf, maar ik kies altijd voor de gemakkelijke weg voor mijzelf (weinig voorbereidingstijd), maar met de meeste variatie voor de leerlingen.

1. Neem enkele open vragen uit een oud eindexamen.
2. Neem een flink aantal meerkeuzevragen uit een van de schoolexamens.
3. Stel een aantal doordenkgevragen op.
4. Maak een *groepeeropdracht*, bijvoorbeeld een lijst van veertig begrippen, die in zes groepen moeten worden ingedeeld.
5. Maak een kruiswoordpuzzel met een aantal begrippen (dit is vrij eenvoudig met behulp van de website van *Puzzlemaker*¹).

Zorg voor voldoende opdrachtexemplaren, deel de groepen in en laat ze met een verschillende opdracht beginnen.

Valkuilen en gedoe

1. Groepsindeling

Deel de groepen van tevoren al in en laat daarover geen discussie toe. Op deze wijze komen niet alle kanjers in een groep. Zorg ervoor dat elke team een goede, een gemiddelde en een minder goede leerling herbergt. Wijs een leerling als

team captain aan. Hij levert het groepsresultaat in om na te laten kijken en krijgt een nieuwe opdracht mee.

2. *Wie het eerst komt wie het eerst maalt*

Soms zijn groepen tegelijk klaar met een opdracht. Rennen, duwen en trekken om als eerste bij de docent te zijn? Wie zijn fatsoen het best wist te bewaren is het eerst aan de beurt.

3. *Krijgt de winnende groep een prijs?*

Dit zal de eerste vraag zijn die de leerlingen u gaan stellen. De ervaring is dat er dankzij het competitie-element ook zonder prijs hard wordt gewerkt. Aan de andere kant: u zit in de eindexamenfase. Een zak snoep, groot genoeg voor de hele klas (de winnaars mogen uitdelen), kan het echter wel zo aardig maken.

4. *Opdracht te moeilijk: gebruik de joker*

Soms zijn er vragen waar de groep niet uitkomt, en 'niet goed = niet af = geen nieuwe opdracht'. In principe kan de groep dan nooit meer winnen en dat is niet goed voor de motivatie, de stemming in de klas en het leereffect. Voer daarom de *joker* in. Die *joker* bent u zelf. Per opdracht mag een groep één keer de hulp van de *joker* inroepen. Het team dat het eerste klaar is en het minste jokers heeft ingezet wint.

5. *Scorebord*

Maak op het bord een tabel met in de kolommen de verschillende opdrachten en in de rijen de verschillende groepen. Opdracht af: krul in het juiste vakje. *Joker* gebruikt: zet de letter J in het vakje. Het is dan is voor alle leerlingen duidelijk wie voor of achter staat en welke opdrachten nog moeten worden gemaakt.

Succes verzekerd! ◀

Douwe van Domselaar

Noot

1. <http://puzzlemaker.discoveryeducation.com/CrissCrossSetupForm.asp>

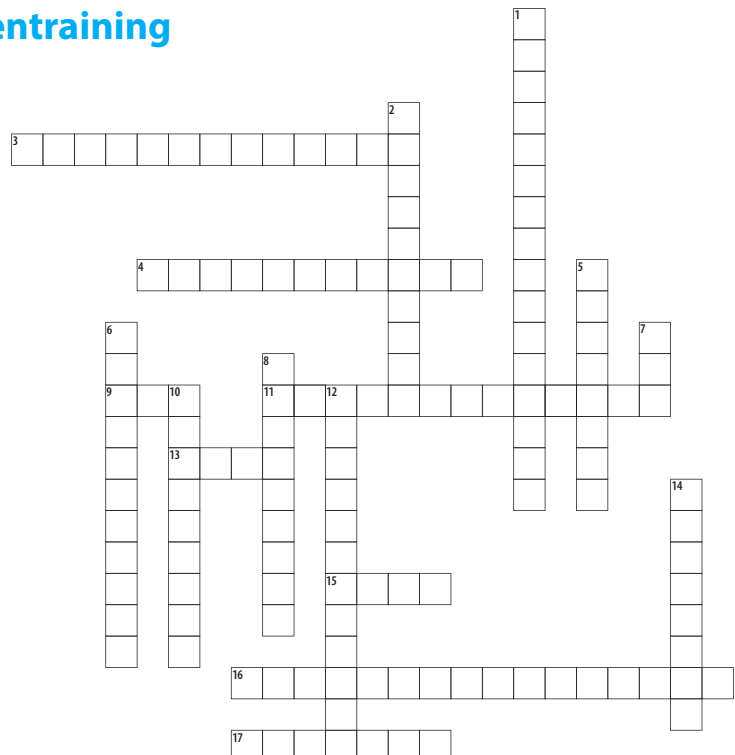
Examentraining

Horizontaal

3. Schenking van levensbelang
4. Handig hulpmiddel
9. Belangenorganisatie LHBT's
11. Voornaamste functie RvdJ volgens Laroes
13. Zelfregulerend orgaan
15. Vakvereniging
16. Nevenfunctie Grom
17. Nederlander

Verticaal

1. Koninklijke gast
2. Belangrijk begrip uit de Grondwet
5. Onderwerp van CSE
6. Hoogtepunt voor maatschappijleerdocenten
7. Eindexamen
8. Schaap
10. Examentraining
12. Onderwijsproject over wereldburgerschap
14. Scheidend directeur SCP

De werkwijze

Anique ter Welle

Schoolexamenstress

Vanmiddag moesten de leerlingen uit havo-5 hun schoolexamen Maatschappijwetenschappen maken. Altijd een spannend moment vind ik. Hebben mijn collega en ik iets gemaakt dat binnen de twee uur tijd past die de leerlingen krijgen en is het niveau in orde? Niet te moeilijk en zeker ook niet te gemakkelijk! Dat willen we zelf niet en ook de Inspectie is tegenwoordig streng als het gaat over te grote verschillen tussen cijfers van het schoolexamen en het centraal schriftelijk examen. Ik heb op dit moment nog geen leerlingen gesproken, maar begreep van een collega die moest surveilleren dat de leerlingen hun tijd wel nodig hadden, maar niet in tijdnood waren gekomen. Precies goed dus, maar dat zegt misschien vooral iets over de hoeveelheid en minder over het niveau. We zullen zien.

Kopiëren

Het is altijd een heel gedoe, het maken van een schoolexamen. We nemen onszelf, in verband met de immer beperkende factor tijd, voor om vooral ook uit schoolexamens van eerdere jaren te knippen en te plakken, maar eindigen elk jaar weer met een totaal nieuw schoolexamen. Soms denk ik dat het uiteindelijk ook sneller gaat. Knippen en plakken en deels vervangen haalt vaak de logica uit een schoolexamen; voor zover een schoolexamen logica kan bevatten. Persoonlijk denk ik van wel. Je bent dan veel tijd bezig om die logica te herstellen. Bovendien zijn sommige bronnen totaal verouderd. Het betrof een actuele gebeurtenis, die leerlingen zich niet meer kunnen herinneren of is inmiddels achterhaald omdat de actuele situatie een totaal andere is. Gaf ik maar Geschiedenis, denk ik dan stiekem wel eens.

Bron

Een nieuw schoolexamen dus met de eeuwige ingewikkelde driehoek tussen stof, bron en vraag. Is de vraag helder en betreft het te bestuderen stof? Wordt de leerling uitgedaagd meer te doen dan alleen reproduceren? Is de bron nodig voor de beantwoording van de vraag? Soms lijkt het wel dat een bron zo goed bij de stof past dat er geen vraag meer over valt te stellen. Alles wordt al in de bron weggegeven. Ook nu zijn we er uiteindelijk weer in geslaagd twee nieuwe schoolexamens te maken. Een voor de leerlingen van havo-5, een voor vwo-6. Volgende week nakijken, bespreken, cijfers definitief vaststellen en dan op naar het centraal examen.

Politiek

Over het centraal examen gesproken: aangezien ik al klaar was met de te behandelen stof voor het schoolexamen, wilde ik de laatste les voor het schoolexamen alvast onze blik op het centraal schriftelijk examen richten met een les politiek voor mijn havo-5-klas. Enorme weerstand en paniek was het gevolg. De leerlingen waren bang dat het ze helemaal in de war zou brengen op het schoolexamen. Mijn verweer dat alles uiteindelijk ook over politiek gaat – beter gezegd politiek is – mocht niet baten. Ik heb zelden zo'n weerstand meegemaakt en wilde het daarom ook niet meteen van tafel vegen. Ik bereikte uiteindelijk het volgende compromis: we zouden samen nog een keer kort door de te bestuderen stof van het schoolexamen lopen en daarna mocht ik dan nog een halve les *iets* met politiek doen dat ze vooral niet in de war zou maken. En zo geschiedde.

Afsluiting

De komende weken worden besteed aan een goede voorbereiding op het examen. Veel herhaling, veel oefenen. Voorbij de schoolexamenstress, volledig gericht op de laatste prestatie als afsluiting van hun middelbare schoolcarrière. Ook spannend natuurlijk, maar het geeft ergens ook wel een rustig gevoel. ◀

Geknipt

Spelend leren over Oeganda en over journalistiek

Bij het computerspel *On the ground reporter Uganda* gaat het niet alleen om spanning en avontuur. Gamers leren in hun rol als journalist in een Afrikaans land ook iets over de voedselproblematiek, onrechtvaardigheid, armoede, westerse belangen en onbetrouwbare bronnen. Azarja Harmanny van Butch & Sundance Media (een collectief van betrokken journalisten en filmmakers, met het streven naar een betere wereld): 'Met deze game brengen we complexe vraagstukken als burgerschap op een toegankelijke en uitdagende manier in de belevingswereld van jongeren. In *On the ground reporter Uganda* leert de gamer dat de voedselcrisis in Oeganda ook komt door speculatie in het westen en door landjepik: een regering en rijke particulieren die goede grond aan Chinezen verkopen.' Volgens Harmanny leert de gamer over journalistiek dat 'je als verslaggever in exotische landen avontuur, gevaar, gastvrijheid en taalbarrières tegenkomt. Je ervaart ook hoe moeilijk het voor journalisten is de waarheid te doorgronden en dat er overal veel onbetrouwbare bronnen zijn'. 'Nu ontwikkelen we *On the ground reporter The Netherlands*. Dat klinkt minder exotisch. Het kost kranten moeite jonge lezers te trekken, en het *Journal* lokt niet veel jonge-

ren. Daar ligt onze uitdaging. In het spel besteden we aandacht aan de vreemdelingenproblematiek, illegale uitzendbureaus voor Polen, aan vrouwenrechten en aan internationale issues.

(Bron: *Trouw*, 6 maart 2013)

'Met name in de politiek wordt tegenwoordig veel harder over de integratie geoordeeld. Zozeer dat ik denk dat we zijn doorgeschoten en dat heeft niet positief op het integratieproces gewerkt'. Vertrekend SCP-directeur Paul Schnabel, in: *BN/De Stem*, 2 maart 2013.

Turk of kaaskop hoor ik, nooit jood

Burgemeester Pauline Krikke wil dat het Arnhemse onderwijs actief aan de slag gaat met de bestrijding van discriminatie, antisemitisme en tegenstellingen tussen bevolkingsgroepen. Ze reageert met dit plan op de antisemitische uitspraken van jongeren uit de Arnhemse wijk 't Broek, in een aflevering van het televisieprogramma *Onbevoegd Gezag*.

Jos van Rest, docent Maatschappijleer en leidinggevende van Leerpark Presikhaaf, een school voor vmbo, mbo en praktijkonderwijs: 'Turk of kaaskop hoor ik vaak, maar wat die jongens in de uitzending over joden zeiden, dat hoor ik hier nooit. Zelfs die enkele jongeren die wat radicaler zijn, zullen zich in de klas niet zo uiten. Misschien wel op het schoolplein of op straat, dat weet ik niet. Net zoals je niet weet hoe er thuis over dit soort zaken gesproken wordt'.

Het is wel zo dat regelmatig in zijn lessen de confrontatie wordt gezocht. Dan gaat het over Wilders of hoofd-doekjes. 'Laatst nog. Alle buitenlanders moesten weg. Waarom dan, vroeg ik. Dan hebben we er geen last meer van, was het antwoord. Dan moet Bony weg bij Vitesse, zei ik. Sterker nog, het hele Nederlandse voetbal stort meteen in. Ja, maar dat is anders, kreeg ik toen te horen, maar zo weten ze wel dat het een ongenueanceerde opmerking is.'

Van Rest vindt dat op zijn school al genoeg gebeurt om discriminatie tegen te gaan. Een extra lespakket, zoals Krikke voorstelt, zou volgens

de docent een aanvulling zijn op de gebruikte lesmethode van Maatschappijleer, die al volledig is. 'Ons lesboek, waarin alle belangrijke thema's aan de orde komen, wordt elk jaar bijgesteld. De ontwikkelingen in de maatschappij en de politiek worden erin verwerkt.'

(Bron: *De Gelderlander*, 13 maart 2013)

'Als Geert Wilders het over integratie en minderheden heeft, kan ik putten uit het verleden, laten zien dat we als het gaat om immigratie altijd voorop hebben gelopen, dat andere landen zelfs jaloers waren hoe wij daarmee om konden gaan.'

ChristenUnie-fractievoorzitter Arie Slob over het nut van zijn studie (onder meer de lerarenopleiding Maatschappijleer) bij zijn werk in de Tweede Kamer, in: *Dagblad van Het Noorden*, 8 maart 2013

Debat

Bij tien leerlingen van het Lyceum Oudehoven in Gorinchem zit debatteren in het bloed. Zij strijden voor een plek in de halve finale van de VARA-debatcompetitie *Op weg naar het Lagerhuis*. Inie Paulus, docent Maatschappijleer, begeleidt de debatkanjers tijdens deze spannende race: 'Het hele jaar door hebben we een uur per week geoefend. Na de herfstvakantie worden de eerste stellingen door de VARA uitgegeven. Dan wordt de boel echt verdeeld. We gaan over de onderwerpen praten en doen zoveel mogelijk research. Natuurlijk kijken we ook naar verschillende debatten om zo tips te krijgen over hoe je het beste dingen over kunt brengen. Onze dramadocent heeft hier ook aan meegeholpen. We hebben een hele talentvolle groep. Twee jongens uit de zesde klas van het vwo zijn niet voor één gat te vangen. Ook hebben we een specialist op economisch gebied. De rest van de groep is ook erg mondig. Er is een originele V-Rede geschreven en uitgesproken. Een V-Rede is een korte toespraak met als thema *The world is watching*. In de V-Rede worden ideeën en oplossingen uitgesproken die ervoor zorgen dat iedereen in de wereld in harmonie kan samenleven.'

(Bron: *AD/Rivierenland*, 28 maart 2013)

Examenbesprekingen

De examens Maatschappijleer 2 en Maatschappijwetenschappen zijn dit jaar op 22, 23 en 24 mei. Zoals elk jaar organiseert de NVLM examenbesprekingen, net als voorgaande jaren op één centrale locatie in Utrecht. Op www.nvlm.nl vindt u waar en wanneer de examenbesprekingen zijn. Er is dit jaar ook een examenbespreking voor het eerste pilotexamen Maatschappijwetenschappen (havo).

Examenbundels

Binnenkort zullen de examenbundels voor vmbo, havo en vwo weer worden uitgebracht. Met de examenbundels kunnen leerlingen zich zelfstandig op het examen Maatschappijleer 2 of Maatschappijwetenschappen voorbereiden. De bundels worden verkocht via www.bol.com en www.thiememeulenhoff.nl.

Workshops Docentendag 2014

Het duurt nog even, maar op vrijdag 7 februari 2014 is de eerstvolgende Docentendag. Het NVLM-bestuur is op zoek naar docenten die daar een workshop willen geven over hun eigen lessen, werkvormen of lesmateriaal. Heeft u iets ontwikkeld dat u op de Docentendag met uw collega's wilt delen? Stuur dan een e-mail met daarin uw workshopvoorstel (100-150 woorden) naar Aukje Schrijver: aukjeschrijver@nvlm.nl. U kunt zich tot maandag 30 september aanmelden. Het bestuur stelt daarna – in overleg met ProDemos – het workshopaanbod samen. Daarbij is het uitgangspunt dat er voor verschillende schooltypen en over verschillende domeinen workshops worden aan-

geboden. Workshops die dichtbij de lespraktijk staan hebben de voorkeur. Daarnaast wordt gekeken naar de waardering voor workshops in voorgaande jaren en wordt gestreefd naar variaties opzichte van vorige Docentendagen. In principe worden workshops niet door uitgevers of auteurs van lesmethoden gegeven.

Nieuwe aspirant-bestuursleden

In de vorige *Maatschappij & Politiek* las u al dat het NVLM-bestuur twee nieuwe aspirant-bestuursleden kon verwelkomen: Melissa van Melle en Erik Cardinaals. In deze *M&P* stelt Melissa van Melle zich aan u voor, Erik Cardinaals volgt binnenkort.

Melissa van Melle: 'Ik ben een vreemde eend in de bijt. Althans, zo voel ik dat een beetje en daarom vind ik het een extra uitdaging om als aspirant-bestuurslid mee te lopen met het bestuur van de NVLM. Ik ben namelijk geen socioloog, politicoloog of antropoloog, maar jurist. Daar komt dan nog bij dat ik niet direct na mijn studie voor het (voortgezet) onderwijs heb gekozen. Ik ben een zij-instromer. Na ongeveer acht jaar in de sociale rechtshulp en advocatuur te hebben gewerkt, heb ik een aantal jaren gezondheidsrecht gegeven aan de Hogeschool Rotterdam. Hiervoor had ik strafrecht aan de Vrije Universiteit en een half jaar gezondheidsrecht in Amerika gestudeerd. In 2004 ben ik de wondere wereld van het voortgezet onderwijs ingerold, op zoek naar meer collega's, bekende leerlingen en vormend werk. Daar blijkt ik mijn bestemming te hebben gevonden. Ik heb de lerarenopleiding in Leiden gedaan en heb daarna een paar jaar Maatschappijleer gegeven (vmbo-t, havo en vwo). In 2007 kwam daar Maatschappijwetenschappen bij. Sinds ik op het Gymnasium Novum in Voorburg lesgeef, doceer ik alleen nog maar Maatschappijwetenschappen. Daarnaast besteed ik veel tijd aan mijn coördinatorschap profielwerkstukken, de debatclub op onze school en aan medezeggenschap. Van meet af aan heb ik mij op school sterk gemaakt voor het belang van Maatschappijleer en Maatschappijwetenschappen. Ik vind het zo belangrijk dat leerlingen kennismaken met aspecten van de samenleving die zij normaal gesproken niet snel zouden leren kennen, dat zij kritisch leren denken, pra-

ten en kijken en dat zij zich betrokken voelen bij de wereld om hen heen. Dat klinkt behoorlijk clichématig, maar het komt wel uit de grond van mijn hart. Hierbij heb ik van meet af aan veel steun en inspiratie ondervonden vanuit de NVLM. Omdat je als maatschappijleerdocent vaak een wat eenzame positie binnen een school bekleedt, heb ik de NVLM als een soort collega gezien, die handvatten aanreikte voor de kwaliteitsborging van het vak, die zorgde voor de contacten en gezelligheid op Docentendagen en dergelijke en die namens mij als belangrijke gesprekspartner optreedt richting de politiek. Nu hoop ik in het NVLM-bestuur zo'n collega voor andere collega's te kunnen worden. Ik ben overigens net 50 jaar geworden, ben getrouwd en heb drie zeer verschillende pubers (nog) in huis. Die drie zijn natuurlijk en uiteindelijk de belangrijkste leerschool voor het onderwijs gebleken.'

Coen Gelinck

NVLM-bestuur

Hans Teunissen, voorzitter

telefoon: 06-28125692

e-mail: hansteunissen@nvlm.nl

Coen Gelinck, vice-voorzitter

e-mail: coengelinck@nvlm.nl

Felix van Vugt, secretaris

Amaliastraat 50

3522 AW Utrecht

telefoon: 06-16431651

e-mail: felixvanvugt@nvlm.nl

Tom Stroobach, penningmeester

telefoon: 0320-249481

e-mail: tomstroobach@nvlm.nl

Ingrid Faas, ledenadministratie

e-mail: ingridfaas@nvlm.nl

Riemer Bouwmeester

riemberbouwmeester@nvlm.nl

Ruth Esselink

e-mail: ruthesselink@nvlm.nl

Arthur Pormes

e-mail: arthurpormes@nvlm.nl

Hetty Schepers

e-mail: hettyschepers@nvlm.nl

Aukje Schrijver

e-mail: aukjeschrijver@nvlm.nl

www.nvlm.nl

Girorekening NVLM: 1889654

Gesignaleerd

De lesmodule *DonorWise* is onderdeel van een leerlijn over orgaandonatie voor jongeren van 10 jaar tot en met 20 jaar. Informatie: www.transplantatiestichting.nl/onderwijs.

Lesmateriaal millenniumdoelen

Het project *Face2Face* is een door CARE Nederland voor het mbo ontwikkeld project dat leerlingen inzicht in mensenrechtenkwesaties (met name in vrouwenrechten) verschaft en bewustwording van de leerlingen over de millenniumdoelen bevordert. Het project is eind maart beëindigd, maar de lesmaterialen zijn nog drie jaar gratis ter beschikking voor gebruik door docenten. *Face2Face* is een interactief digitaal educatief pakket voor scholen in Nederland en België. Het leerpakket is in samenwerking met scholen ontwikkeld en de uitvoering daarvan wordt nu ook aan scholen overgedragen. Naast het theoretische en praktische deel van het leer materiaal, bestaat het pakket uit een online game. Door middel van de opdrachten kunnen de jongeren *mee-kijken* en *meeleven* in een conflictgebied en worden zij gestimuleerd om zich in te zetten voor de verbetering van de vrouwenrechtensituatie in deze gebieden.

Meer informatie: www.f-2-f.eu [met dank aan J. Mulders, SG Het Plein, Eindhoven]

European Values Education

De *European Values Study* (EVS) onderzoekt de opvattingen van Europeanen over religie, politiek, werk, maatschappij, familie en Europa. De resultaten worden in kaarten van de *Atlas of European Values* weergegeven en laten duidelijk patronen en trends over heel Europa zien. Deze website toont alle kaarten van de vragen die gesteld zijn tijdens de EVS en biedt tevens de mogelijkheid om kaarten te vergelijken of nieuwe kaarten te maken. De kaarten zijn bruikbaar in onderwijs met een Europese dimensie en het Comenius project *European Values Education* laat op verschillende manieren zien hoe. De kaarten, de video's, de werkvormen en de lesopdrachten kunnen gebruikt worden om boeiende lessen te ontwerpen, zodat onderzocht kan worden, wat wij onder Europa verstaan.

Informatie: www.atlasofeuropeanvalues.eu/new/home.php?lang=n

**Het komende nummer van
Maatschappij & Politiek
verschijnt op 27 mei 2013.**

Orgaandonatie in de belangstelling

In april en mei staat orgaandonatie volop in de belangstelling. Alle jongeren die in 1994 geboren zijn ontvangen dan een brief van de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. In deze brief wordt hen gevraagd een keuze over orgaandonatie te maken en hun keuze in het Donorregister vast te leggen. De digitale lesmodule *DonorWise* van de Nederlandse Transplantatie Stichting helpt jongeren bij dit keuzeprocess.

DonorWise.nl is een digitaal lespakket over orgaan- en weefseldonatie voor leerlingen in het voortgezet onderwijs. *DonorWise* behandelt de maatschappelijke en persoonlijke kant van donatie en is vrij te gebruiken op www.donorwise.nl. In de eerste drie modules staat kennisoverdracht centraal, bijvoorbeeld over het Nederlandse donorregistratiesysteem. Daarna wordt uitgebreid aandacht aan meningsvorming besteed. Leerlingen ontdekken verschillende visies op donatie en onderzoeken wat zij zelf vinden. Bij elke module horen filmpjes en afwisselende opdrachten die klassikaal of individueel kunnen worden gemaakt, zoals een debat, een betoog of werkstuk. Het lespakket is flexibel opgezet, u kiest zelf welke accenten je wilt leggen en hoeveel tijd je aan de verschillende onderdelen besteedt.

Maatschappij & Politiek

is een uitgave van ProDemos, Huis voor democratie en rechtsstaat. Hierin zijn tevens opgenomen de mededelingen van de NVLM. De redactieleden zijn in hun journalistieke werkzaamheden onafhankelijk.

Redactie

Bas Banning, Wolter Blankert, Radboud Burgsma, Douwe van Domselaar, Coen Gelinck, Hans van der Heijde (hoofdred.), Lieke Meijs, Gerard van Rossum, Anique ter Welle.

Eindredactie

Maarten Cras

Vormgeving

Addy de Meester

Opmaak

Ron Zijlmans

Omslagfoto

René Verleg

Druk

Drukkerij Haasbeek

Uitgever

ProDemos

Hofweg 1H

2511 AA Den Haag

telefoon 070 7504646

e-mail: uitgeverij@prodemos.nl

Redactiesecretariaat

ProDemos

Hofweg 1H

2511 AA Den Haag

telefoon 070 7504646

e-mail menp@prodemos.nl

www.maatschappijenpolitiek.nl

Abonnementenprijsen M&P

Zie www.maatschappijenpolitiek.nl

Nieuwe abonnementen

Abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan na ontvangst van het abonnementsgeld. Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Beëindiging abonnement

Opzegging schriftelijk tot 1 december van het lopende abonnementsjaar.

Auteursrecht

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd zonder voorafgaande toestemming van de redactie met uitzondering van de tekst van het leerlingmateriaal, indien dit geschiedt zonder winstoogmerk.

In alle gevallen dient de bron duidelijk te worden vermeld.

Advertenties

Zie www.maatschappijenpolitiek.nl.

Of op aanvraag bij de uitgever,

telefoon 070 7570200.

Kopij en mededelingen

Bijdragen naar het redactiesecretariaat.

ISSN 1566-1555

KOM GRATIS MET UW KLAS NAAR POLITIEK DEN HAAG!

ProDemos biedt een gratis educatieve dag in politiek Den Haag voor het voortgezet onderwijs en het mbo. Op locatie maken leerlingen op een leuke en speelse manier kennis met politiek, democratie en rechtsstaat.

Huis voor democratie en rechtsstaat **ProDemos**

Ga voor uw reservering naar
www.prodemos.nl

Schrijf nu in voor het schooljaar 2013-2014.